

بررسی عوامل مؤثر در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان و اولیای مدرسه: با تأکید بر توسعه فرهنگی

صمد ایزدی^۱، سهیلا هاشمی^۲، لیلا برزمینی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۰/۱۲/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۰/۵/۳۰

چکیده

هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر در شاداب‌سازی مدارس دوره راهنمایی دخترانه استان گلستان از دیدگاه دانش‌آموزان و اولیای مدرسه (مدیران، معلمان، مربیان تربیتی) است. روش پژوهش توصیفی از نوع زمینه‌یابی است. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان، مدیران، معلمان و مربیان تربیتی اداره کل آموزش و پرورش استان گلستان است. حجم نمونه متناسب با حجم جامعه و با استفاده از جدول مورگان شامل ۳۸۰ دانش‌آموز، ۱۷۰ مدیر، ۳۱۰ معلم و ۱۷۰ مربی تربیتی به روش نمونه‌گیری طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار این پژوهش پرسشنامه است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها حاکی از آن است که دانش‌آموزان و اولیای مدرسه عوامل چهارگانه مورد بررسی را در شاداب‌سازی مدارس مؤثر می‌دانند ولی بین دیدگاه آنان تفاوت معناداری مشاهده می‌شود به این صورت که از نظر دانش‌آموزان عوامل اجتماعی - فرهنگی دارای بیشترین و عوامل سازمانی دارای کمترین میزان تأثیر در شاداب‌سازی مدارس و از نظر اولیای مدرسه عوامل کالبدی دارای بیشترین و عوامل آموزشی دارای کمترین میزان تأثیر در شاداب‌سازی مدارس هستند. واژگان کلیدی: شاداب‌سازی، عوامل فیزیکی، عوامل آموزشی، عوامل سازمانی، عوامل اجتماعی و فرهنگی.

مقدمه

اهمیت و نقش آموزش و پرورش در بهسازی و توسعه زندگی فردی و اجتماعی موجب شده است که جامعه و اولیای دانش‌آموزان انتظار داشته باشند که مدرسه محیطی رشددهنده، پویا و زمینه‌ساز پرورش استعدادها و بالقوه فرزندان آنان باشد. یکی از اهداف تعلیم و تربیت فراهم کردن شرایط مساعد برای شکوفایی استعدادهایی است که بخش عمده آن در مدرسه پی‌گیری

۱. دانشیار گروه علوم تربیتی دانشگاه مازندران (S.izadi@umz.ac.com)

۲. استادیار گروه علوم تربیتی دانشگاه مازندران

۳. کارشناس ارشد برنامه‌ریزی آموزشی

می‌شود. مدرسه به عنوان مهمترین جایگاه حضور نسل‌های آینده، باید محیطی سالم و پویا باشد. یکی از موضوعات مهم که امروزه درباره آن بحث‌های بسیار شده است موضوع شاداب‌سازی مدارس است (باس^۱، ۲۰۰۰).

سرلوحهٔ تعلیم و تربیت قرن جدید این است که «شوق زندگی کردن را به دانش‌آموزان بیاموزیم» پس باید معتقد باشیم که درحقیقت رشد پایدار ما در گرو شادی پایدار است و این شادی باید در مدارس ایجاد و مدیریت شود. مدرسه شاد می‌تواند شوق زندگی را به دانش‌آموزان هدیه دهد. نشاط و شادابی یکی از خلیات اساسی در زندگی فرد است و نقش مهمی در چارچوب حیات روانی و اجتماعی او بازی می‌کند (صباغیان، ۱۳۸۴).

وینهوون (۱۹۹۳) معتقد است شادی فعالیت فرد را برمی‌انگیزد، بر آگاهی او می‌افزاید، خلاقیت وی را تقویت می‌کند و روابط اجتماعی را تسهیل می‌کند، شادی مشارکت را رونق می‌بخشد و موجب حفظ سلامتی و طول عمر افراد می‌شود. شاد زیستن و شادابی همانند تغذیهٔ خوب، محبت و امنیت، حائز اهمیت است چراکه سلامت روانی و جسمانی را تأمین می‌کند. احساس رضایت، شادی و شادابی از شاخص‌های بهداشت روانی است. شادابی در مدارس به صورت تک‌علتی نیست، بلکه مجموعه‌ای از عوامل در آن تأثیر دارند. حضور در مراسم و اماکن مذهبی، ارتباط با خدا، اعتقاد به دین و توجه به معنویات از جمله عوامل مذهبی و معنوی شادی به شمار می‌آیند (پولوما و پندلتون^۲، ۱۹۹۰؛ موکرجیو بران^۳، ۲۰۰۵).

موفقیت و تأیید اجتماعی، ارتباطات اجتماعی و روابط دوستانه، خانواده، عشق و صمیمیت از جمله منابع و عوامل اجتماعی شادی هستند (مایرز^۴، ۲۰۰۱). آرگایل^۵ (۱۹۹۶) توسعهٔ علمی و فرهنگی، تحصیلات، هنر و رسانه‌های جمعی، تفریح و نحوهٔ گذراندن اوقات فراغت را از منابع و عوامل شادی ذکر می‌کند که دارای جنبه‌های روانی، جسمانی و اجتماعی و فرهنگی هستند. با عنایت به این دیدگاه که توسعهٔ علمی و فرهنگی از عوامل و منابع شادی و شادکامی تلقی می‌شود، پرداختن به آموزش و پرورش و آموزش عالی نیز، از جمله شاخص‌های عمدهٔ توسعهٔ فرهنگی است (فردرو، ۱۳۸۰).

1. Bass
1. Poloma & Pendelton
2. Mookerjee & Beron
3. Meyers
4. Argyle

قدمی و آذری (۱۳۸۹) نیز در بررسی الگوی مدیریت توسعه فرهنگی در جهت سند چشم‌انداز ۱۴۰۴ به این نتایج دست یافتند که: گسترش آموزش و یادگیری بیانگر تحقق دموکراسی در جامعه است و افزایش سطح آموزش، علم، پژوهش و بینش عوامل مؤثر در تربیت انسان کیفی و انسان کیفی محور اصلی توسعه فرهنگی است. بند ۵ سند چشم‌انداز ویژگی‌های مردم ایران در سال ۱۴۰۴ ایرانیان را با این خصوصیات معرفی می‌کند: «فعال، مسئولیت‌پذیر، ایثارگر، مؤمن، رضایت‌مند، برخوردار از وجدان کاری، انضباط، روحیه تعاون و سازگاری اجتماعی، متعهد به انقلاب و نظام اسلامی و شکوفایی ایران و مفتخر به ایرانی بودن» یکی از مکانیسم‌ها و شرایط ساختاری که در پیدایی این ویژگی‌های فرهنگی نقش مؤثر دارد، مدارس کارآمد و شاداب است. بنابراین از یک سو عوامل فرهنگی و اجتماعی در شاداب‌سازی مدارس تأثیرگذار است و از سوی دیگر مدارس شاداب و کارآمد در شکل‌گیری ویژگی‌های فرهنگی افراد ایده‌آل در سند چشم‌انداز ایران ۱۴۰۴ نقش حائز اهمیتی دارند.

لی کن (۱۹۹۹) در زمینه عوامل شاداب‌سازی مدارس، به نقش عوامل اجتماعی فرهنگی اشاره دارد و معتقد است: تقویت عوامل اجتماعی - فرهنگی در مدارس از قبیل برگزاری کلاس‌های موزیک، برگزاری جشن‌ها همراه با شادی و سرور و آموزش والدین برای شاداب‌سازی محیط منزل می‌تواند در شاداب‌سازی مدارس و فراهم کردن محیطی سالم به منظور یادگیری هرچه بهتر دانش آموزان مؤثر باشد.

میرشاه جعفری (۱۳۸۱) با اشاره به افزایش پژوهش‌های مربوط به شادمانی از دهه ۱۹۶۰، سه جهت‌گیری اساسی را از آنها استخراج می‌کند. به این ترتیب که برخی از پژوهش‌ها به سنجش میزان شادمانی پرداخته‌اند. برخی دیگر، عوامل مؤثر بر شادمانی را مدنظر قرار داده‌اند و گروهی به ارزیابی شیوه‌های افزایش شادمانی پرداخته‌اند.

عوامل مؤثر بر شادابی مدارس

شادابی در مدارس بصورت تک‌علتی نیست. بلکه مجموعه‌ای از عوامل آموزشی، کالبدی، اجتماعی و فرهنگی و سازمانی در آن تأثیر دارند.

۱. عوامل فیزیکی. محیط برای انسان‌ها از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. محیط فیزیکی، بر احساسات و چگونگی ارتباط بر دیگران تأثیر دارد. مدرسه زیبا و جذاب زمینه را برای یادگیری و شکوفایی استعدادها تسهیل می‌کند و مدرسه نامناسب نیز شوق و اشتیاق در دانش‌آموزان را به حداقل می‌رساند و امکان پویایی و بالندگی را کاهش می‌دهد. در آموزش

نشاط‌انگیز، محیط فیزیکی کلاس از نظر پردازش روانی و زیبایی‌شناختی در اولویت قرار می‌گیرد، زیرا هیچ‌چیز مثل یک کلاس ایستا کسل‌کننده نیست (لنگستر، ۱۳۷۷).
 آرتور و همکاران (۱۹۹۳) علاوه بر اهمیت وضعیت فیزیکی کلاس بر قابلیت استفاده چندمنظوره از کلاس نیز تأکید می‌کنند. آن‌ها معتقد هستند اهمیت حیاتی وضعیت فیزیکی کلاس و مدرسه از آنجا ناشی می‌شود که دانش‌آموزان و معلم مدت زیادی از عمر خود را در مدرسه می‌گذرانند.

۱-۱. رنگ. رنگ از عوامل فیزیکی مؤثر است. اکبرزاده (۱۳۷۵) به نقش رنگ‌ها در تکریم و کرنش انسان نسبت به خالق زیبایی‌ها اشاره می‌کند. آیتن (۱۳۸۸) به نقش و تأثیر رنگ‌ها در روح و روان آدمی می‌پردازد، به گونه‌ای که موجب تغییر رفتار می‌شوند و این تغییر سبب ایجاد تحولاتی در شخصیت افراد می‌شود.

۲-۱. چیدمان صندلی‌ها. برای ارتباط و تعامل بیشتر دانش‌آموزان با یکدیگر و همچنین ارتباط مؤثر و چهره‌به‌چهره معلم با دانش‌آموزان بهتر است چینش نیمکت‌ها به صورت دایره‌ای یا به شکل «U» باشد.

۳-۱. نور. نور طبیعی نه‌تنها موجب ارتقای سلامتی دانش‌آموزان می‌شود بلکه بر عملکرد آن‌ها نیز تأثیر می‌گذارد. مطالعات نیسا (۲۰۰۱) حاکی از آن است که عملکرد تحصیلی دانش‌آموزانی که بیشترین استفاده را از نور طبیعی می‌کنند نسبت به دانش‌آموزانی که مدرسه آنها از نور طبیعی کمتر بهره‌مند است، بهتر است. به طور کلی در فرآیند یادگیری، ۸۳ درصد یادگیری به وسیله حس بینایی صورت می‌گیرد (ذوفن و لطفی‌پور، ۱۳۷۷). بنابراین، اگر عمل دیدن با اشکال روبه‌رو شود، یادگیری کم می‌شود. هدف تأمین روشنایی در مدرسه، عبارت از محیطی است که در آن، «دیدن» به بهترین وجه و با حداقل زحمت و کوشش باشد تا نیروی دانش‌آموزان، صرف جذب اطلاعات و فرآیند یادگیری شود، نه اینکه این نیرو برای مبارزه با اشکالات دیدن - که در محیط کم نور وجود دارد - صرف شود. البته باید یادآوری کنیم که هنگام انجام هر فعالیتی، میزان نور مورد نیاز متفاوت است. (معین‌پور، ۱۳۷۷)

۴-۱. پوشش دانش‌آموزان و معلمان: پوشش به‌ظاهر امر ساده‌ای به نظر می‌آید، اما در واقع چنین نیست برخی از معلمان بر این عقیده‌اند که از نظر علمی و اخلاقی باید آراسته و توانمند باشند و توجه به ظواهر از جمله رعایت شأن معلمی در پوشش و آرایش یا پیرایش از اهمیت چندانی برخوردار نیست. اما این پندار ناصواب و خطاست. اکبرزاده و حقیقی (۱۳۸۶) در تحقیقی به این مهم اشاره می‌کنند که فراگیران حتی درباره پوشش معلم موشکافی می‌کنند

و اگر معلم ظاهری نامرتب داشته باشد از او تاثیر چندانی نمی‌پذیرند. «پوشش لباس و رنگ یک‌دست باید به نحوی باشد که احساس لذت‌بخش و خوشایندی برای کارکنان و دانش‌آموزان ایجاد نماید» (اکبرزاده، حقیقی، ۱۳۸۶، ص ۴۲).

۵-۱. تأسیسات و امکانات ورزشی. از ضروری‌ترین نیازهای بشر که جزء شرط‌های اصلی بهداشت روانی به شمار می‌رود، آرامش خاطر، احساس امنیت، شادابی و نشاط است و ورزش یکی از راه‌های دست‌یابی به این امر مهم است. افرو (۱۳۸۷) معتقد است که ورزش، از سویی با ایجاد محیطی فرح‌انگیز و نشاط‌آور؛ و از سوی دیگر با کاستن فشارهای عضلانی و از بین بردن سستی و کسالت، فشارهای روانی را مهار و باعث احساس شادی و نشاط می‌شود. اصفهانی (۱۳۸۳) ورزش و تحرک بدنی را عامل دستیابی به توانایی، نشاط و سلامتی بیشتر می‌داند. ورزش کردن به طور مرتب باعث طولانی شدن عمر می‌شود و به افراد کمک می‌کند که از زندگی لذت بیشتری ببرند و احساس ذوق و بهبودی نمایند (حلم‌سرشت و دل‌پیشه، ۱۳۷۷). از نظر شادزی (۱۳۸۴) درخصوص آثار ورزش می‌توان به کم کردن و از بین بردن فشارهای روحی، استرس‌ها، افزایش قدرت دفاعی بدن اشاره کرد. وود (۱۳۷۰) معتقد است که ورزش و تحرک بدنی کیفیت زندگی را در تمام سنین برای همگان بهبود می‌بخشد. ورزش به زندگی رنگ شادی می‌بخشد و عمر را طولانی می‌کند.

۶-۱. کتابخانه، سالن مطالعه، کارگاه و آزمایشگاه‌های غنی. خواندن کتاب سبب دانایی، استحکام عقاید، اعتمادبه‌نفس، آرامش، لذت و شادی و سرگرمی می‌شود (اشرفی ریزی، ۱۳۸۳). وجود امکاناتی مانند کتابخانه و سالن مطالعه و کارگاه و آزمایشگاه‌های غنی دانش‌آموزان را به فعالیت و کنجکاوی وامی‌دارد.

۷-۱. فضای سبز. نوروززاده (۱۳۸۸) یکی از شاخصه‌های مدرسه خوب را داشتن فضای شاد و محیط زیبا می‌داند، وی معتقد است، ایجاد فضای سبز، کاشت درخت، قراردادن گلدان و سبزه در سالن‌ها در روحیه دانش‌آموزان تأثیر مثبت دارد.

۸-۱. فضای مناسب کلاس درس: در ارتباط با چگونگی ویژگی‌های سطوح و ابعاد ظاهری کلاس، به طور کلی می‌توان گفت که دیوارهای کلاس باید خشک، بدون درز، صاف و حداقل تا ارتفاع ۱/۵ متر قابل شستشو و بهتر است از سنگ باشد. دیوار کلاسها باید ساده باشد تا گردوغبار روی آن جمع نشود. کف کلاسها باید قابل شستشو، مسطح و بدون درز باشد؛ همچنین ضروری است، لغزنده و مرطوب نباشد. این نکات درباره سقف نیز باید رعایت شود. شکل مستطیل یا دوزنقه، بهترین شکل برای کلاس درس است. اشکال مربع، مدور یا بیضی

و... از لحاظ صوتی مناسب نیست. مساحت‌های بزرگ انحنادار، نقاط کانونی ایجاد می‌کند و مانعی بزرگ برای شنیدن صداست (معین‌پور، ۱۳۷۷).

برای هر دانش‌آموز $1/5$ متر مربع زمین و $5/5$ متر مکعب هوا لازم است. به عبارت دیگر، یک کلاس ۳۰ نفری، باید ابعادی به طول ۸ متر و عرض ۶ تا ۷ متر و ارتفاع ۴ متر داشته باشد. بنابراین، در انتخاب مکانی برای کلاس، باید حجم کلاس و تعداد دانش‌آموزان مد نظر قرارگیرد (همان).

۱-۹. سیستم گرمایشی و سرمایشی و تهویه مطبوع: یکی دیگر از عوامل مؤثر در یادگیری، تجهیزات مناسب برای تولید گرما و سرماست که کم‌توجهی به آن سبب افت در یادگیری و آسیب‌های جانی شود. براساس گزارش مؤسسه استاندارد ایران، حرارت ۱۶-۱۸ درجه سانتی‌گراد برای کلاس درس مناسب و جریان داشتن هوا برای آن ضروری است (همان). تهویه هوا باعث می‌شود هوای تازه و پراکسیژن در کلاس جریان داشته باشد و تنفس راحت‌تر انجام گردد و نتیجه آن نشاط و سرزندگی و دور شدن حالت رخوت و کسالت از دانش‌آموزان است.

۲. عوامل آموزشی

۱-۲. روش‌های تدریس فعال و مشارکتی: اگرچه روش تدریس واحدی را نمی‌توان به منزله بهترین روش معرفی نمود اما می‌توان گفت بهترین روش تدریس روشی است که برای فراگیران جذاب‌تر و نتیجه‌بخش‌تر باشد و یادگیری را آسان‌تر کند در روش تدریس نقش فراگیر باید لحاظ شود. استفاده معلم از روش‌های تدریس همیاری و مشارکت فراگیران در فرایند تدریس، آنان را به فراگرفتن مشتاق‌تر و کلاس را پرجاذبه‌تر می‌کند. روش‌های تدریس فعال به گونه‌ای هستند که ذهن انسان را فعال کنند در این روش معلم شرایط یادگیری را فراهم می‌کند و مهارت‌های ذهنی و روابط میان‌گروهی و همکاری، حس اعتمادبه‌نفس فردی، روحیه کاوشگری و لذت و توضیح و تحلیل مسائل در آن رشد می‌کند و روح خلاقیت و استقلال فرد تقویت می‌شود (صالحی و همکاران، ۱۳۸۸). در کلاس‌های جذاب بین معلم و شاگرد روابطی مثبت و پویا همراه با احترام متقابل، مشارکت و رضایت درونی برقرار است (صمدی و همکاران، ۱۳۸۷).

۲-۲. بیان روشن و دقیق اهداف رفتاری: طرح درس که از مسائل مربوط به فنون تدریس و روش‌های آن است به جذابیت موضوع کمک می‌کند. طرح هدفهای رفتاری و کلی در آغاز و

خلاصه درس در پایان روش تدریس را مؤثر می‌سازد. با این کار فراگیر در آغاز درس می‌داند که دنبال یافتن چه نکاتی است و اگر از نکته‌ای غافل شده باشد خلاصه آن در پایان دوباره توجه‌اش را جلب و نقص و کمبود را جبران خواهد کرد.

۲-۳. استفاده از رایانه، اینترنت، پاورپوینت و دیگر ابزار کمک آموزشی: «پیچیدگی و سرعت تغییرات در جامعه کنونی جهان، دست‌اندرکاران جوامع را بر آن می‌دارد تا سیاست‌ها و برنامه‌هایی را عرضه کنند که با شرایط معاصر تناسب داشته باشند» (عارفی، ۱۳۸۴، ۳۰). با ورود فناوری اطلاعات و ارتباطات در عرصه جهان، فرآیند تعلیم و تربیت به صورت عام و حوزه برنامه‌ریزی درسی به طور خاص دچار تغییرات و دگرگونی‌هایی شده است (جدسکوی و نیس، ۲۰۰۴). الیور (۲۰۰۲) معتقد است فناوری ارتباطات و اطلاعات نیرویی است که بسیاری از جنبه‌های زندگی را تغییر می‌دهد. نتایج تغییرات اخیر بیانگر آن است که مؤسسات آموزش به دنبال ایجاد تعامل بین فناوری‌های روز و محتواهای درسی هستند (گلپهار، ۲۰۰۸). به اعتقاد الیور، وقتی کسی به نظام تعلیم و تربیت نگاه می‌کند، کمبود شدید تغییرات را نسبت به رشته‌های دیگر احساس می‌کند، یکی از موضوعات مهم در برنامه‌ریزی درسی اهمیت دادن به نوسازی و تجدید نظر در برنامه‌های درسی و هماهنگی محتوا و روش‌های تدریس با شرایط متغیر و بی‌ثبات است.

وزارت آموزش و پرورش طی دستورالعمل شماره ۱۰۱/۴۷۶۶ در مورخ ۱۳۸۱/۷/۱۶ دستور تشکیل ساختار نظام طرح توسعه فناوری اطلاعات را صادر و شورای راهبردی فاوا را در آموزش و پرورش تأسیس کرد.

۲-۴. مرتبط بودن محتوای دروس با زندگی: اگر آنچه دانش‌آموزان در کتاب‌های درسی فرامی‌گیرند، به آنها مهارت لازم برای زندگی و مسائل روزمرشان را بدهد، علاقه و انگیزه یادگیری و نشاط در زندگی اجتماعی را تجربه خواهند کرد. در تحقیقی که پونتام و همکاران با همکاری دانشگاه هاروارد و مرکز بشردوستی ایندیانا انجام دادند، دریافتند افرادی که از نظر اجتماعی مهارت بیشتری هستند و توانایی برقراری ارتباط با افراد و مسائل روزمره را دارند، شادترند (هوپکه، ۲۰۰۱).

مدتی است که کاربست این تدابیر در مدارس در دستور کار روان‌شناسان قرار دارد و متخصصان برای ایجاد مدرسه مثبت و تدوین دروسی که بار مثبت داشته و امیدآفرین و شادی‌افزا باشند، پروژه‌هایی را؛ از جمله پروژه مدرسه‌ای در پنسیلوانیا که توسط سلیگمن و همکاران (۲۰۰۹) انجام شد. همچنین، آنها یک پروژه مفصل نیز در یکی از مدارس استرالیا

اجرا کرده‌اند. در پروژه‌های اجراشده، متخصصان در کلاس حاضر شدند و تمرین‌های مربوطه و از جمله تمرین سه نعمت یا سه داشته زندگی و شمارش داشته‌ها را به کار بردند. هدف از این تمرین، آن است که توجه دانش‌آموزان با یادآوری و نوشتن سه داشته یا سه نعمتی که در طی روز به آن رسیده‌اند، یا در زندگی دارند، معطوف شود نه به نداشته‌ها. بررسی‌ها حاکی از آن است که، فکر کردن به نعمت‌ها و داشته‌ها، موجب افزایش سطح امید، رضایت از زندگی و شادی می‌شود (سلیگمن، ۲۰۰۲؛ سلیگمن و همکاران، ۲۰۰۹).

۵-۲. گنجاندن موسیقی در برنامه درسی هنر: در بیشتر کشورهای جهان آموزش موسیقی جزء دروس مدرسه است. در ژاپن یک‌سوم از ساعات درسی دانش‌آموزان را ورزش، هنر، کاردستی و موسیقی تشکیل می‌دهد. در مالزی آموزش هنر و موسیقی و مهارت‌های زندگی جزء درس مدرسه هستند و یک‌هشتم ساعات مدرسه به این برنامه‌ها اختصاص دارد (سلیمان‌نژاد، ۱۳۸۸). موسیقی روح انسان را تلطیف می‌کند و او را از خشونت‌ها و سختی‌ها می‌رهاند، افلاطون و فیثاغورس معتقدند که موسیقی و نغمات، یادگارهای خوش و موزونی که انسان در عالم قبل از تولد می‌شنیده و به آن مانوس بوده را در روح او برمی‌انگیزند و انسان را به وجد می‌آورند کلاس های هنر، ادبیات و زبان خارجه را می‌توان با موسیقی تلفیق کرد. «لذت شنیدن موسیقی در ساعت هنر برای دانش‌آموزان بسیار جالب‌تر و هیجان‌انگیزتر است» (اکبرزاده و حقیقی، ۱۳۸۶، ص ۴۹).

۶-۲. کارگاه‌های تخصصی مانند اتاق جغرافیا: وجود امکانات کارگاهی برای تدریس دروسی مانند حرفه‌وفن، جغرافیا و علوم تجربی از ضروریات اجتناب‌ناپذیری است که متأسفانه مورد بی‌مهری مسئولان آموزش و پرورش کشور قرار گرفته است. فضای کارگاه باید متناسب با تعداد دانش‌آموزان بر مبنای فعالیتهای کارگاهی عمومی همراه با حرکت و فعالیتهای بدنی و صرف انرژی باشد، دانش‌آموزانی که مشغول فعالیتهای کارگاهی هستند، به فضای کافی جهت انجام کار عملی نیاز دارند و حداقل فضای موجود برای هر دانش‌آموز باید ۱/۵ متر مربع باشد.

۷-۲. گروه‌بندی دانش‌آموزان و تکالیف گروهی: نیکول (۱۹۹۶) معتقد است که مشارکت دانش‌آموزان در فعالیتهای مربوط به سازماندهی کلاس منجر به ایجاد احساس مالکیت نسبت به کلاس در دانش‌آموزان می‌شود و در نتیجه به کلاس خود مباحثات و نسبت به آن احساس مسئولیت بیشتری می‌کنند. قرار گرفتن دانش‌آموزان در گروه‌های همسالان و داشتن یک عنوان و مسئولیت برای آنان لذت‌بخش است (نورزاده، ۱۳۸۸).

۲-۸. نحوه نگارش کتاب‌های درسی: کتاب درسی مهم‌ترین و پرکاربردترین رسانه آموزشی در کشور ایران است. این رسانه با اهمیت دربردارنده بخشهای نوشتاری، تصویرها و تمرین‌هایی است که در جهت تحقق اهداف کتاب انتخاب و سازماندهی می‌شوند. استفاده از رنگ و تصاویر متنوع و مثال‌های جالب، در لذت بصری دانش‌آموزان مؤثر است (اکبرزاده، ۱۳۸۶).

۲-۹. ارزشیابی توصیفی: به اعتقاد خوش‌حلق (۱۳۸۵) پیامدهای طرح ارزشیابی توصیفی، عبارتند از: تأمین بهداشت روانی دانش‌آموزان، دور کردن استرس و اضطراب و ایجاد جوئی مطلوب در کلاس درس و نیز افزایش میزان رضایت دانش‌آموزان. لوبرز (۲۰۰۶) در پژوهشی بر این نکته تأکید می‌کند که اگر نظام ارزشیابی حاکم بر کلاس درس باعث ایجاد جوئی عاطفی و روابط اجتماعی بالا شود و رضایت دانش‌آموزان را از مدرسه و کلاس در بر داشته باشد، پیشرفت دانش‌آموزان حتمی است.

۳. عوامل سازمانی

۳-۱. سبک مدیریت مشارکتی مدارس: مدیر در مقام رهبر آموزشی موظف است با رسیدگی به مشکلات معلمان و دانش‌آموزان، و پاسخ به نیازهای آن‌ها، محیطی آرام، شاد و فرح‌بخش جهت رشد و شکوفایی آن‌ها به وجود آورد (هاشمی، ۱۳۷۸). همچنین براساس مطالعه عابدی و همکاران (۱۳۸۳)، بین میزان شادمانی دانش‌آموزان و رهبری مشارکتی مدارس همبستگی معناداری وجود دارد.

یونسی (۱۳۸۸) نیز ضمن جمع‌بندی نظر تحلیل‌گران مسائل آموزشی می‌گوید؛ مهمترین عامل در ایجاد نشاط و شادابی در مدارس توجه به ابعاد عاطفی و اجتماعی است و هر قدر برنامه‌ها در جهت ارضای نیازهای عاطفی و روانی دانش‌آموزان تدوین گردند، شادی در آنان پررنگ‌تر خواهد بود. در مدرسی که روابط مدیر و معلمان صمیمانه است، شایستگی شغلی و حسن ظن در آنان بیشتر است.

۳-۲. تقسیم کار و تفویض اختیار: از مؤثرترین شیوه‌های برقراری روابط انسانی در سازمان‌ها به ویژه سازمان‌های آموزشی نظیر مدرسه «مشارکت» است. «مشارکت» یعنی مجموعه اقداماتی که میزان نفوذ و مسئولیت کارکنان (معلمان، دانش‌آموزان و اولیا) را در فرایند تصمیم‌گیری، از طریق تفویض اختیار در سطوح مختلف، افزایش دهد و در افرادی که به شکلی با سازمان مربوط هستند نوعی حس مالکیت و تعلق ایجاد کند (میرکمالی، ۱۳۸۷).

۳-۳. جو عاطفی و غیررسمی بین همکاران: در نظر گرفتن دیدگاه‌ها، احساسات، رویه‌ها، عواطف و روابط غیررسمی، مشارکت افراد در تصمیم‌گیری و رهبری مبتنی بر هدایت افراد، از اصول روابط انسانی است که رعایت آن سبب بالا رفتن روحیه معلمان و ایجاد انگیزه کار و فعالیت در آنان می‌شود (بهرنگ، ۱۳۸۳). بررسی مطالعات مؤید آن است که رعایت اصول روابط انسانی از عوامل مؤثر در بالا بردن تراز بهره‌وری در سازمان‌ها به شمار می‌رود (بنداری، ۱۳۷۵) در نتیجه شادابی و شادمانی را به همراه دارد.

۳-۴. استفاده بجا از تشویق و تنبیه: تشویق عبارت است از تحسین، تقدیر و نوعی تأیید در سایه آن اشتیاق برای رفتار صحیح و تکرار آن در فرد به وجود می‌آید. تشویق و تحسین مایه تقویت روح است و حس اعتماد به نفس را در فرد به وجود می‌آورد و باعث رشد و استعدادهای او شده، توان درونی‌اش را به فعلیت درآورد.

۳-۵. نگرش مثبت و خوش‌بینی مسئولان مدرسه نسبت به دانش‌آموزان: مرادی و همکاران (۱۳۸۴) ضمن تأکید بر روابط مبتنی بر نگرش مثبت، معتقدند که این روابط؛ خوب، سازنده، معنی‌دار و شادی‌آفرین است، نگرش مثبت اشتیاق به ادامه ارتباط و یادگیری را تشدید، خلاقیت را در انسان زیاد و ویژگی‌های شخصیت انسان را به نحو احسن شکوفا می‌کند. به اعتقاد آدلر (۲۰۰۲) فضا و فرهنگ مثبت موجب خنثی‌سازی عوامل مخرب و خطرناک در زندگی دانش‌آموزان می‌شود. همچنین جو مثبت، مدارس را امن‌تر و ارتباط معلمان را صمیمانه‌تر می‌کند.

۳-۶. جلسات قطبی و چرخشی مدیران: جلسات هم‌اندیشی مدیران در تسهیل هماهنگی‌های فرهنگی و آموزشی تأثیر فراوان دارد و مدیران از تشکیل چنین جلساتی ابراز خرسندی می‌کنند. «نیروی انسانی مدرسه به عنوان عامل مهمی در تنظیم، هدایت و کنترل فرایند شادی است» (اکبرزاده و حقیقی، ۱۳۸۶: ۲۹). در این میان مدیران مدارس نقش مهمی در تولید شادی و توسعه آن در مدرسه و بین دانش‌آموزان ایفا می‌کنند.

۳-۷. الویت دادن به شادی در تدوین برنامه‌ها: آموزش و پرورش ما به علت آشنانبودن با الویت‌های مورد نیاز دانش‌آموزان نسبت به مقوله شادی به منزله یک شاخص عمده رشد اجتماعی بی‌تفاوت است. این نهاد بزرگ با مسئولیت اداره و سرپرستی یک‌سوم جمعیت ایران، مسئول عمده فضای حاکم بر مدارس است (همان: ۲۲). از این رو لازم است در برنامه‌ریزی و اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها به مقوله شادی و نشاط توجه شود.

۳-۸. تجهیز، نوسازی و بهسازی مداوم: طراحی محیط آموزشی در کشور؛ اعم از

طراحی ساختمان، نمای بیرونی و داخلی به استثنای برخی مدارس نوساز (نظیر مدارس خاص تیزهوشان و نمونه دولتی) فاقد جذابیت برای سنین کودکی و نوجوانی است و نمی‌تواند انگیزه و اشتیاق حضور فعال و شاداب را که لازمه محیط‌های پویاست را فراهم آورد. به نظر می‌رسد اصول مسلم طراحی و ساخت جذاب مدارس و توجه به نیاز در طراحی داخلی مدارس قربانی مشکل کمبود مدرسه و ساخت مدارس شده است (ناظمی، ۱۳۸۴).

۳-۹. تعامل مدرسه با نهادها: مدارس می‌توانند از ظرفیت سازمان‌ها و نهادهای بیرون از مدرسه به نحو مطلوبی بهره بگیرند از جمله این نهادها مؤسسه‌های فرهنگی (کتابخانه، سینما، فرهنگ و ارشاد اسلامی)، مؤسسه‌های بهداشتی (شبکه بهداشت، بهداری)، مؤسسه‌های دولتی (نیروی انتظامی، شهرداری‌ها) می‌باشند (سلیمان نژاد، ۱۳۸۸).

۴. عوامل اجتماعی، فرهنگی

۴-۱. فعالیت دانش‌آموزان در گروه‌های غیردرسی: «شکل، ساختار، میزان مشارکت افراد در کارهای گروهی عوامل بسیار مهمی در افزایش نشاط است که با توجه به دو بعد اصلی شادی یعنی افزایش رضایتمندی و عواطف مثبت و کاهش عواطف منفی همراه است» (منطقی، ۱۳۸۰): ۳۰-۴۲. بسیاری از تحقیقات انجام شده (به نقل از شاکریان، ۱۳۸۴)، شرکت دانش‌آموزان در اداره مدرسه و فعالیت در گروه‌ها، در بردارنده فرصت‌های تربیتی بسیار جالب و لذت‌بخش است.

۴-۲. انعکاس شایسته و مطلوب موفقیت‌های دانش‌آموزان: از نظر آرگایل (۱۳۸۲) موفقیت یکی از رایج‌ترین منابع شادی است. موفقیت و تأیید اجتماعی برای ما بسیار مهم هستند؛ داشتن عزت نفس تا حدودی به واکنش‌های دیگران و به عملکرد موفقیت‌آمیز ما بستگی دارد.

۴-۳. مسابقات فرهنگی - هنری: وقتی دانش‌آموزان به این دسته از فعالیت‌ها روی می‌آورند، در حال انجام کاری هستند که می‌توانند آن را به‌خوبی انجام دهند یا تصور می‌کنند که توانایی انجام آن را دارند، بنابراین سعی می‌کنند هرچه بیشتر به این فعالیت‌ها بپردازند و این امر سبب نشاط آنان می‌شود.

۴-۴. پخش موسیقی شاد: زنگ تفریح جزئی از برنامه روزانه مدارس است و براساس نظر بیشتر دانش‌آموزان بهترین زمان مدرسه است، که در آن پخش موسیقی شاد یا حتی آرامش‌بخش در شادکامی مدرسه و کیفیت زندگی مدرسه‌ای تأثیر مثبت دارد. نتایج به دست آمده از

پژوهش حبیبی پور و همکاران (۱۳۸۶) بیانگر آن است که موسیقی ملایم، تأثیر مثبت و معناداری بر کاهش پرخاشگری فیزیکی، پرخاشگری کلامی و خشم دانش‌آموزان دوره راهنمایی داشته است.

۴-۵. ایجاد فرصت برای فهم معانی صلح و نوع دوستی: با توجه به تأثیر یادآوری مفاهیم مثبت در افراد، لازم است جلسات مدرسه طوری تنظیم شود که بخشی از آن به موضوعات جهانی و ضروری نظیر صلح، نوع دوستی، همکاری و مفاهیمی از این دست اختصاص یابد. این مفاهیم زمینه‌ساز نشاط و شادابی هستند.

۴-۶. مراسم آغازین متنوع: مراسم آغازین مدارس اگر با نشاط و برنامه‌های متنوع شروع شود، نه تنها در امر پرورش روح معنوی دانش‌آموزان تأثیر دارد، بلکه در بالا بردن سطح آموزشی دانش‌آموزان چه از لحاظ یادگیری و چه از لحاظ بالا رفتن اطلاعات عمومی آنها مؤثر است. اگر اولیای مدرسه بتوانند هر هفته یک کلاس را برای برگزاری برنامه‌های صبحگاه مدرسه انتخاب و هدایت کنند، دانش‌آموزان طبق استعداد خود در امور و انجام برنامه‌ها مشارکت کنند و مراسم صبحگاه مدرسه از یکنواختی و احیاناً خسته‌کننده بودن به پویایی و شادابی تبدیل می‌شود.

جدول ۱. چارچوب مفهومی تحقیق

عوامل مؤثر در شادابی مدارس	گویه‌ها
آموزشی	روش‌های تدریس معلمان، بیان اهداف درسی برای دانش‌آموزان، استفاده از ابزار کمک‌آموزشی، محتوای دروس، ابزار تدریس و گروه بندی دانش‌آموزان و نحوه ارزشیابی از دانش‌آموزان
فیزیکی	تأثیر رنگ‌ها، نور، ابعاد کلاس و شیوه چینش نیمکت‌ها، فضای سبز، فرم دانش‌آموزان، پوشش معلمان، امکانات، فضای مدرسه و کلاس درس، کتابخانه و فضای سبز
سازمانی	مدیر و سبک مدیریت مدرسه، تقسیم کار بین همکاران، جو عاطفی مدرسه، نگرش مسئولان مدرسه، جلسات مدرسه و الویت داشتن شادی در تدوین برنامه‌ها
اجتماعی - فرهنگی	مسابقات فرهنگی - هنری و فوق برنامه، اردوها و بازدیدها، مراسم آغازین، نمایشگاه‌ها، موسیقی، مشارکت دانش‌آموزان در امور مدرسه، شوراهای دانش‌آموزی و انعکاس موفقیت دانش‌آموزان

۴-۷. برگزاری نماز جماعت: فعالیت‌های مذهبی دسته‌جمعی و قرار گرفتن در پیشگاه معبود بزرگترین آرامش است و دارای کارکردهایی از جمله افزایش شادمانی فردی است (گریلی، ۱۹۷۴).

۴-۸. برگزاری نمایشگاه از دستاوردهای دانش‌آموزان: نمایشگاه کارهای گروهی و فردی فرصتی برای بروز استعدادها و توانایی‌ها و علائق دانش‌آموزان فراهم می‌کند. تقویت روحیه شورش، نشاط، امید، حرکت در دانش‌آموزان از اهداف برگزاری نمایشگاه‌های آثار و دست‌ساخته‌های دانش‌آموزان است. (سلیمان نژاد، ۱۳۸۸)

۴-۹. اردوها و بازدیدها: شرکت در اردوها از عواملی هستند که فرد می‌تواند در آن از جنبه‌های مختلف پرورش یابد. حس همکاری، صمیمیت، یگانگی با دیگران، هماهنگی با گروه، احترام به حقوق اجتماعی، احساس لذت و سلامت روان از فواید حضور دانش‌آموزان در اردوها و بازدیدهای مدرسه است. ورزش و شادی مناسب در اردوها امکان فعالیت جسمی و بدنی را برای دانش‌آموزان فراهم می‌کند (باقرزاده، ۱۳۸۸).

اهداف و سؤالات تحقیق

هدف اصلی این تحقیق بررسی عوامل مؤثر در شاداب‌سازی مدارس راهنمایی دخترانه استان گلستان از دیدگاه اولیای مدرسه (مدیران، معلمان، مربیان تربیتی) و دانش‌آموزان است. در این خصوص محقق در پی پاسخگویی به این پرسش است که چه عواملی در شاداب‌سازی مدارس دخترانه مقطع راهنمایی استان گلستان از دیدگاه اولیای مدرسه (مدیران، معلمان، مربیان تربیتی) و دانش‌آموزان تأثیرگذار هستند؟

روش پژوهش

از منظر گردآوری داده‌ها، روش تحقیق توصیفی از نوع پیمایشی است. تحقیق توصیفی شامل جمع‌آوری اطلاعات برای آزمون فرضیه یا پاسخ به پرسشهای مربوط به وضعیت فعلی موضوع مورد مطالعه است. مطالعه توصیفی چگونگی وضع موجود را تعیین و گزارش می‌کند (خاکی، ۱۳۸۲). پژوهش حاضر از منظر هدف در زمره تحقیقات کاربردی است، هدف تحقیقات کاربردی توسعه دانش کاربردی در زمینه خاص است (حافظ‌نیا، ۱۳۸۲).

جامعه آماری و نمونه

جامعه آماری در این پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان، مدیران، معلمان و مربیان تربیتی «مدارس دوره راهنمایی تحصیلی دخترانه» استان گلستان در سال تحصیلی ۹۰-۸۹ و نمونه نیز براساس جدول مورگان به شرح جدول ۲ است. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شده است. در نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی، نسبت هر زیرگروه در نمونه با نسبت

آن در جامعه یکسان است (گال و همکاران، ۱۳۸۶).

جدول ۲. جامعه و نمونه آماری پژوهش

ردیف	عنوان جامعه	تعداد جامعه	حجم نمونه
۱	دانش آموزان دختر دوره راهنمایی	۳۳۷۱۹	۳۷۰
۲	مدیران مدارس دوره راهنمایی	۳۰۴	۱۷۰
۳	مربیان تربیتی مدارس دوره راهنمایی	۳۰۴	۱۷۰
۴	معلمان مدارس دوره راهنمایی تحصیلی دخترانه	۲۷۳۶	۳۱۰

ابزار اندازه‌گیری و پایایی و روایی ابزار

در پژوهش حاضر جهت حصول به هدف، از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. پرسشنامه مورد استفاده در مقیاس لیکرت با پنج گزینه کاملاً مناسب، مناسب، نسبتاً مناسب، نسبتاً نامناسب، نامناسب، کاملاً نامناسب تنظیم و استفاده شده است. همچنین پایایی ابزار گردآوری اطلاعات با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ، ۰/۹۳ برآورد شد. جهت تعیین روایی ابزار نیز ابتدا پرسشنامه به تأیید اساتید راهنما و مشاور رسیده، سپس جهت تحکیم آن، از اساتید و صاحب نظران نظرخواهی شده است.

شاخص سازی

از آنجایی که هیچ تحقیقی به طور مستقل به بررسی عوامل شاداب سازی مدارس (عوامل فیزیکی، عوامل آموزشی، عوامل سازمانی، عوامل اجتماعی - فرهنگی) و وضعیت موجود مدارس براساس مؤلفه‌های فوق و همچنین موانع شاداب سازی در مدارس نپرداخته است؛ برای تهیه مؤلفه‌ها و شاخص‌های پژوهش از نظرات اساتید و کارشناسان آموزش و پرورش و اولیای مدارس و همچنین تحقیقات و مطالعات: جعفری و همکاران (۱۳۸۷، ۱۳۸۱)، بختیارنصرآبادی (۱۳۸۵)، عابدی و همکاران (۱۳۸۳)، دریکوندی (۱۳۸۱)، اعتمادزاده (۱۳۸۸)، امانی و هادیان (۱۳۸۵)، باس (۲۰۰۰)، لی کن (۱۹۹۹)، مک کونویل (۲۰۰۳) و لیوبومیرسکی (۲۰۰۱) استفاده شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این پژوهش در مؤلفه عوامل شاداب سازی طیف لیکرت با ۵ دامنه «خیلی کم، کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد» که به ترتیب نمرات ۱ تا ۵ را به خود اختصاص داده‌اند مورد استفاده است. مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها عبارتند از:

۱. قبل از پاسخ دادن به سئوالات پژوهش، آزمون نرمالیتی کلموگروف اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای به عمل آمده است که نتایج آن است که داده‌ها نرمال هستند.
۲. برای پاسخ به پرسشهای ۱ تا ۸ پژوهش، ابتدا پاسخ تمامی سئوالات یک شاخص با هم جمع و شاخص مورد نظر ساخته شده. سرانجام با توجه به شاخص‌های مذکور از آزمون تی- تک‌نمونه‌ای استفاده شده است.
۳. برای پاسخ به سوال نهم و دهم پژوهش از آزمون فریدمن استفاده شده است.

یافته‌ها

از آنجا که قبل از انجام آزمون T باید شرط نرمال بودن داده‌ها برقرار باشد و اطلاعاتی که با هم مقایسه می‌شوند دارای واریانس تقریباً یکسانی باشند، آزمون کلموگوروف - اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای انجام شده است.

جدول ۳. آزمون نرمال کلموگوروف - اسمیرنوف تک‌نمونه‌ای

Kolmogorov-smirnovz(e)	(b) متغیر
1/80(e)	(d) عوامل شاداب‌سازی مدارس

جدول ۴. آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل آموزشی شاداب‌سازی مدارس» از دیدگاه اولیای

مدرسه با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل آموزشی شاداب‌سازی مدارس	۶۶۴۸	۴۴/۱۵	۰/۵۷۵۲	۶۶۴۷	۵۵۰/۱۸۶	۰/۰۰۰

نتایج جدول ۳ بیانگر آن است که جامعه نرمال است چراکه همه مقادیر Kolmogorov-Smirnov Z کوچکتر از ۱/۹۶ و بزرگتر از ۱-۱/۹۶ هستند. با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای، فرض صفر بیان می‌کند که؛ میانگین نمرات اولیای مدرسه در مؤلفه عوامل آموزشی شاداب‌سازی مدارس با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری ندارد.

به منظور بررسی معنی‌دار بودن میانگین حاضر بوسیله آزمون تی تک‌نمونه‌ای، میانگین حاضر با میانگین مطلوب مورد مقایسه قرار گرفت که با توجه به مقدار معناداری گزارش شده در ستون آخر یعنی ۰/۰۰۰، که کوچکتر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌گیریم که فرضیه صفر رد می‌شود. بدین معنی که میانگین نمرات اولیای مدرسه در مؤلفه عوامل آموزشی شاداب‌سازی

1. One- Sample Kolmogorov- Smirnov Test

مدارس که برابر با ۴/۱۵ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تاثیر عوامل آموزشی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول ۵. آزمون تی تک نمونه ای برای بررسی مؤلفه «عوامل آموزشی شاداب سازی مدارس» از دیدگاه دانش آموزان با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل آموزشی شاداب‌سازی مدارس	۳۳۵۷	۴۴/۰۳	۰/۵۷۴۱	۳۳۴۷	۳۴/۱۷	۰/۰۰

مقایسه میانگین حاضر با میانگین مطلوب، با توجه به مقدار معناداری گزارش شده در ستون آخر یعنی ۰/۰۰، که کوچک‌تر از ۰/۰۵ است، بیانگر آن است که میانگین نمرات دانش‌آموزان در مولفه عوامل آموزشی شاداب‌سازی مدارس (۴/۰۳) با میانگین نظری ۳، اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تاثیر عوامل آموزشی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول ۶. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل فیزیکی شاداب سازی مدارس» از دیدگاه اولیای مدرسه با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل کالبدی شاداب سازی مدارس	۶۶۴۸	۴۴/۳۵	۰/۴۸۹۸	۶۶۴۷	۷۷۰/۱۰	۰/۰۰

مقایسه میانگین حاضر با میانگین مطلوب با توجه به مقدار معناداری گزارش شده بیانگر آن است که میانگین نمرات اولیای مدرسه در مؤلفه عوامل فیزیکی شاداب‌سازی مدارس که برابر با ۴/۳۵ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تاثیر عوامل فیزیکی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول (۷). آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل فیزیکی شاداب سازی مدارس» از دیدگاه

دانش‌آموزان با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل کالبدی شاداب سازی مدارس	۳۷۵	۴/۱۷	۰/۵۸۸۶	۳۷۴	۳۸/۵۸	۰/۰۰

مقایسه میانگین حاضر با میانگین در جدول فوق حاکی از آن است که میانگین نمرات دانش‌آموزان در مؤلفه عوامل فیزیکی شاداب‌سازی مدارس که برابر با ۴/۱۷ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تاثیر عوامل فیزیکی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول ۸. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل اجتماعی - فرهنگی شاداب‌سازی مدارس» از دیدگاه

اولیاء مدرسه با میانگین نظری ۳

(ppp) مؤلفه	(qqq) تعداد	(rrr) میانگین	(sss) انحراف معیار	(ttt) درجه آزادی	(uuu) آماره تی	(vvv) مقدار معناداری
عوامل اجتماعی - فرهنگی شاداب‌سازی مدارس	۶۶۴۸	۴۴/۳۶	۰/۴۸	۶۴۷	۷۰/۹۲	۰/۰۰

با مقایسه میانگین حاضر با میانگین مطلوب و با توجه به مقدار معناداری گزارش شده نتیجه می‌گیریم که فرضیه صفر رد می‌شود. بدین معنی که میانگین نمرات اولیای مدرسه در مؤلفه عوامل اجتماعی - فرهنگی شاداب‌سازی مدارس که برابر با ۴/۳۶ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تأثیر عوامل اجتماعی - فرهنگی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه به‌طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول (۹). آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل اجتماعی - فرهنگی شاداب‌سازی مدارس» از دیدگاه

دانش‌آموزان با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل اجتماعی - فرهنگی شاداب‌سازی مدارس	۳۷۵	۴۴/۱۹	۰/۵۵۶۹	۳۳۷۴	۴۴۱/۳۴	۰/۰۰

به منظور بررسی معنی‌دار بودن میانگین حاضر بوسیله آزمون تی تک نمونه‌ای، میانگین حاضر با میانگین مطلوب مقایسه قرار شد که با توجه به مقدار معناداری گزارش شده در ستون آخر یعنی ۰/۰۰، که کوچک‌تر از ۰/۰۵ است، نتیجه می‌گیریم که فرضیه صفر رد می‌شود. بدین معنی که میانگین نمرات دانش‌آموزان در مؤلفه عوامل اجتماعی - فرهنگی شاداب‌سازی مدارس که برابر با ۴/۱۹ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تأثیر عوامل اجتماعی - فرهنگی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول ۱۰. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل سازمانی شاداب سازی مدارس» از دیدگاه اولیای

مدرسه با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل سازمانی شاداب سازی مدارس	۶۶۴۸	۴۴/۱۹	۰/۵۵۸۴	۶۶۴۷	۵۵۴/۴۳	۰/۰۰

با مقایسه میانگین حاضر با میانگین مطلوب، با توجه به مقدار معناداری گزارش شده، فرضیه صفر رد می‌شود. بدین معنی که میانگین نمرات اولیای مدرسه در مؤلفه عوامل سازمانی شاداب سازی مدارس که برابر با ۴/۱۹ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. در نهایت می‌توان گفت که تأثیر عوامل سازمانی در شاداب سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول ۱۱. آزمون تی تک نمونه‌ای برای بررسی مؤلفه «عوامل سازمانی شاداب سازی مدارس» از دیدگاه

دانش‌آموزان با میانگین نظری ۳

مؤلفه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	درجه آزادی	آماره تی	مقدار معناداری
عوامل سازمانی شاداب سازی مدارس	۳۳۷۵	۳۳/۹۵	۰/۶۱۵۷	۳۳۴	۲۹/۸۶	۰/۰۰

از مقایسه میانگین حاضر با میانگین مطلوب با توجه به مقدار معناداری گزارش شده، فرضیه رد می‌شود. بدین معنی که میانگین نمرات دانش‌آموزان در مولفه عوامل سازمانی شاداب سازی مدارس که برابر با ۳/۹۵ است با میانگین نظری ۳ اختلاف معناداری دارد. بنابراین می‌توان گفت که تأثیر عوامل سازمانی در شاداب سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان به طور معناداری بیشتر از سطح متوسط است.

جدول ۱۲. آزمون فریدمن درباره عوامل موثر در شاداب سازی مدارس از دیدگاه اولیا مدارس

میانگین رتبه	شاخص‌های شهروندی رفتار سازمانی
۲/۰۹	عوامل آموزشی
۲/۸۷	عوامل فیزیکی
۲/۸۶	عوامل اجتماعی - فرهنگی
۲/۱۷	عوامل سازمانی

Sig: 0.000 $X^2 = 267 / 224$

نتایج جدول ۱۲ مؤید آن است که از دیدگاه اولیا مدارس، عوامل فیزیکی با میانگین رتبه ۲/۸۷، در مرتبه اول تاثیرگذاری در شاداب‌سازی مدارس قرار دارد و پس از آن، عوامل اجتماعی - فرهنگی، عوامل سازمانی و عوامل آموزشی در مراتب بعدی قرار دارند. همچنین مقدار آزمون خی دو برابر با ۲۶۷/۲۲۴ و سطح معنی‌داری برابر با ۰/۰۰ است. بدین معنی که تفاوت معنی‌داری بین میزان تأثیر عوامل شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه وجود دارد. بنابراین می‌توان گفت که از دیدگاه اولیای مدارس، عامل «فیزیکی» دارای بیشترین میزان تأثیر و عامل «آموزشی» دارای کمترین میزان تأثیر است.

جدول ۱۳. آزمون فریدمن درباره عوامل مؤثر در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان

میانگین رتبه	شاخص‌های شهروندی رفتار سازمانی
۲/۳۲	عوامل آموزشی
۲/۷۷	عوامل فیزیکی
۲/۸۲	عوامل اجتماعی - فرهنگی
۲/۰۹	عوامل سازمانی

$$\text{Sig: } 0.000 \quad X^2 = 92 / 468$$

نتایج جدول ۱۳ حاکی از آن است که میانگین رتبه محاسبه‌شده برای عوامل آموزشی برابر با ۲/۳۲، عوامل فیزیکی برابر با ۲/۷۷، عوامل اجتماعی - فرهنگی برابر با ۲/۸۲ و عوامل سازمانی برابر با ۲/۰۹ است. همچنین مقدار آزمون خی دو برابر با ۹۲/۴۸۶ و سطح معنی‌داری برابر با ۰/۰۰ است. این بدین معنی است که تفاوت معنی‌داری بین میزان تأثیر عوامل شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان وجود دارد. بنابراین می‌توان گفت که عامل «اجتماعی - فرهنگی» دارای بیشترین میزان و عامل «سازمانی» دارای کمترین میزان تأثیر است.

بحث و نتیجه‌گیری

براساس نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌توان نتیجه گرفت دیدگاه مدیران، معلمان، مربیان تربیتی مدارس دخترانه دوره راهنمایی و دانش‌آموزان، در زمینه تأثیر عوامل شاداب‌سازی مدارس شامل عوامل فیزیکی، آموزشی، سازمانی و اجتماعی - فرهنگی بالاتر از سطح متوسط بوده است. در همین رابطه نتایج حاصل از پرسش نخست و دوم تحقیق مبنی بر میزان تأثیر عوامل آموزشی بر شاداب‌سازی مدارس، بیانگر آن است که از دیدگاه اولیای مدرسه عوامل آموزشی با میانگین ۴/۱۵ و از دیدگاه دانش‌آموزان با میانگین ۴/۰۳، دارای تفاوت معنی‌داری با میانگین نظری ۳ است، که بیشتر از سطح متوسط است. در نتیجه عوامل

آموزشی در شاداب‌سازی مدرسه تاثیرگذارند.

در پاسخ به سوال سوم و چهارم تحقیق مبنی بر میزان تأثیر عوامل فیزیکی در شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه و دانش‌آموزان، نتایج با استناد به جداول ۶ و ۷، بیانگر آن است که از دیدگاه اولیای مدرسه عوامل فیزیکی با میانگین ۴/۳۵ و از دیدگاه دانش‌آموزان با میانگین ۴/۱۷ دارای تفاوت معناداری با میانگین نظری ۳ هستند، و در نتیجه عوامل مذکور در شاداب‌سازی مدارس تأثیر دارند. به عبارت دیگر در بخش عوامل فیزیکی؛ رنگ، چیدمان صندلی‌ها، نور، پوشش دانش‌آموزان و معلمان، تأسیسات و امکانات ورزشی، کتابخانه، سالن مطالعه، کارگاه و آزمایشگاه‌های غنی، فضای سبز، فضای مناسب کلاس درس، سیستم گرمایشی و سرمایشی و تهویه مطبوع در شاداب‌سازی مدارس نقش دارند. یافته‌های تحقیق در دو بخش تأثیر عوامل آموزشی و فیزیکی با نتایج پژوهش دریکوندی (۱۳۸۱)، همخوانی دارد. وی به این نتیجه رسید که مدیران و مربیان تربیتی، عوامل ششگانه مورد بررسی (روانشناختی، فیزیکی، اجتماعی، آموزشی، اقتصادی و سازمانی) را در ایجاد نشاط در دانش‌آموزان مؤثر می‌دانند.

در پاسخ به پرسش پنجم و ششم تحقیق مبنی بر اینکه از دیدگاه اولیای مدرسه و دانش‌آموزان عوامل اجتماعی - فرهنگی تا چه اندازه در شاداب‌سازی مدارس تأثیر دارد" با استناد به جداول شماره ۸ و ۹ نتایج حاکی از آن است که میانگین نمرات اولیای مدرسه در ارتباط با عوامل اجتماعی - فرهنگی ۴/۳۶ و میانگین نمرات دانش‌آموزان ۴/۱۹ است، که با میانگین نظری ۳، دارای تفاوت معناداری است که بیشتر از سطح متوسط و بیانگر تأثیر این عوامل در شاداب‌سازی مدارس می‌باشد. این یافته با دیدگاه آرگایل (۱۳۸۲) که موفقیت و انعکاس آن را از منابع شادی می‌داند و منطقی (۱۳۸۰) که مشارکت افراد در کارهای گروهی را عامل مهمی در نشاط معرفی می‌کند همخوانی دارد. همچنین براساس نظریه ریان و دسی (۲۰۰۰)، روابط انسانی نیاز بنیادین انسان و برای تحقق شادکامی ضروری است. یعنی داشتن روابط رضایت‌بخش و استوار عامل مهمی در سرزندگی و شادکامی انسان است. در همین رابطه ریان و دسی (۲۰۰۱) دریافتند که نیازهای خویشتن‌پذیری، پیوندجویی و احساسات مربوط به عوامل اجتماعی به صورت مثبت با شادکامی و خوشبختی رابطه مستقیم دارد. دینر و همکاران (۱۹۹۷) جزء اجتماعی شادکامی را در برگزیده ارتباط فرد با دیگران و به دنبال آن افزایش حمایت اجتماعی می‌دانند. این پژوهش در خصوص عوامل اجتماعی - فرهنگی مؤثر در شاداب‌سازی با نظرات لی کِن (۱۹۹۹) در عوامل شاداب‌سازی مدارس، که به نقش عوامل

اجتماعی - فرهنگی تأکید می‌کند و با بخش‌هایی از اصول آموزش شادمانی فوردایس (۱۹۹۷) شامل: اصل دوم (گذراندن اوقات بیشتر در اجتماعات و فعالیت‌های جمعی)، اصل سیزدهم (ارتباطات صمیمانه) و اصل هفتم (تفکر مثبت و خوش‌بینانه)، همخوانی دارد.

همچنین نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل پرسش‌های هفتم و هشتم تحقیق مبنی بر میزان تأثیر عوامل سازمانی بر شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدارس و دانش‌آموزان، بیانگر آن است که از دیدگاه اولیاء مدارس، عوامل سازمانی با میانگین ۴/۱۹ و از دیدگاه دانش‌آموزان با میانگین ۳/۹۵ تفاوت معناداری با میانگین نظری ۳ دارد و در نتیجه در شاداب‌سازی مدارس تأثیرگذارند. به عبارت دیگر عوامل سازمانی نظیر: سبک مدیریت مشارکتی مدارس، تقسیم کار و تفویض اختیار، جو عاطفی و غیررسمی بین همکاران، استفاده بجا از تشویق و تنبیه، نگرش مثبت و خوش‌بینی مسئولان مدرسه نسبت به دانش‌آموزان، جلسات قطبی و چرخشی مدیران، الویت دادن به شادی در تدوین برنامه‌ها، تجهیز، نوسازی و بهسازی مدارس در شادابی آنان بسزایی دارد. نتایج این تحقیق یافته‌های پژوهشی جعفری و همکاران (۱۳۸۷) که در پژوهشی با عنوان «بررسی عوامل مؤثر در شادابی مدارس» عوامل فردی، آموزشی، اجتماعی - فرهنگی، فیزیکی و سبک مدیریت مشارکتی را در شادابی مدارس مؤثر می‌دانند را تأیید می‌کند. همچنین نتایج این پژوهش با تحقیق عابدی، احمدی و نصوحی (۱۳۸۳) که در زمینه رابطه بین میزان شادمانی و عوامل آموزشی دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان مبارکه انجام دادند، همخوانی دارد. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که بین میزان شادمانی دانش‌آموزان با کیفیت روابط آنها با مدیر مدرسه، دبیران، دبیر ورزش و مشاور مدرسه و سبک‌های رهبری حمایتی، موفقیت‌مدار و مشارکتی همبستگی معناداری وجود دارد.

اعتمادزاده و همکاران (۱۳۸۸) نیز در تحقیقی مشابه در زمینه بررسی عوامل آموزشی، کالبدی و سازمانی مؤثر بر شادمانی از نظر مدیران و مربیان پرورشی مدارس راهنمایی شهر اصفهان، به این نتیجه رسیدند که مدیران و مربیان پرورشی هر سه عامل آموزشی، کالبدی و سازمانی را در شادمانی دانش‌آموزان مؤثر می‌دانند. همچنین نتایج این تحقیق با مطالعات باس (۲۰۰۰) که در زمینه عوامل شادابی به مدیر شاداب، معلم شاداب و پر نشاط، مدرسه‌ای با کالبد نشاط‌آور، کلاس‌هایی سالم و تمیز و با فضایی مناسب برای یادگیری و برگزاری مراسم‌های شادی‌بخش اشاره کرده است، و اصل چهاردهم (اولویت‌دادن به شادی) آموزش شادمانی فوردایس (همان) با عوامل سازمانی همخوانی دارد مطابقت می‌کند.

برای پاسخ به پرسش نهم و دهم برای یافتن مؤثرترین عوامل شاداب‌سازی از دیدگاه

دانش‌آموزان و اولیای مدرسه از آزمون فریدمن استفاده شده است.

در پاسخ به پرسش نهم تحقیق مبنی بر اینکه «کدام دسته از عوامل از نظر اولیای مدرسه در شاداب‌سازی مدارس مؤثرترند» نتایج جدول ۱۲ بیانگر آن است که میانگین رتبه محاسبه شده برای عوامل آموزشی برابر با (۲/۰۹)، عوامل فیزیکی برابر با ۸۷/۲، عوامل اجتماعی - فرهنگی برابر با ۲/۸۶ و عوامل سازمانی برابر با ۲/۱۷ همچنین مقدار آزمون خی دو برابر با ۲۶۷/۲۲۴ و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۰۰ است. این بدین معنی که تفاوت معنی داری بین میزان تأثیر عوامل شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه اولیای مدرسه وجود دارد. بنابراین می توان گفت که عامل «فیزیکی» دارای بیشترین و عامل «آموزشی» دارای کمترین میزان تأثیر از دیدگاه اولیای مدرسه هستند. این یافته با نتایج تحقیقات بختیار نصرآبادی (۱۳۸۵)، آل یاسین (۱۳۸۰)، دریکوندی (۱۳۸۱)، اعتمادزاده و همکاران (۱۳۸۸)، مطالعات باس (۲۰۰۰)، تامسون (۲۰۰۳) و الن کلی (۲۰۰۴) دارد.

در پاسخ به پرسش دهم تحقیق مبنی بر اینکه «کدام دسته از عوامل از نظر دانش‌آموزان در شاداب‌سازی مدارس مؤثرترند می‌باشند» نتایج جدول ۱۳ مؤید آن است که میانگین رتبه محاسبه شده برای عوامل آموزشی برابر با ۲/۳۲، عوامل فیزیکی برابر با ۲/۷۷، عوامل اجتماعی - فرهنگی برابر با ۲/۸۲ و عوامل سازمانی برابر با ۲/۰۹ است. همچنین مقدار آزمون خی دو برابر با ۹۶/۴۸۶ و سطح معنی داری برابر با ۰/۰۰۰ است. بدین معنی که تفاوت معنی داری بین میزان تأثیر عوامل شاداب‌سازی مدارس از دیدگاه دانش‌آموزان وجود دارد. بنابراین می توان گفت که عامل «اجتماعی - فرهنگی» که از مقوله‌های عمده در قلمرو توسعه فرهنگی است، دارای بیشترین میزان تأثیر در شاداب‌سازی مدارس و عامل «سازمانی» دارای کمترین میزان تأثیر از دیدگاه دانش‌آموزان است. از نظر آنان فعالیت دانش‌آموزان در گروه‌های غیردرسی، انعکاس شایسته و مطلوب موفقیت‌های دانش‌آموزان، مسابقات فرهنگی - هنری، پخش موسیقی شاد، ایجاد فرصت برای فهم معانی صلح، نوع دوستی، مراسم آغازین متنوع، برگزاری نمازجماعت، برگزاری نمایشگاه دستاوردهای دانش‌آموزان و اردوها و بازدیدها در شاداب‌سازی مدارس، از سایر عوامل مهمتر است.

پیشنهادها و پژوهش

۱- توجه بیشتر مسئولان آموزش و پرورش در بازسازی و نوسازی مدارس به معماری مدارس و زیباسازی آن.

- ۲- ایجاد فضایی با نورمناسب، تهویه مناسب، رنگ‌آمیزی شاد و فضای سبز در سطح مدارس.
- ۳- به کارگیری روش‌های فعال تدریس و مشارکت دانش‌آموزان با توجه به تأثیر آن در نشاط آنها.
- ۴- بسترسازی فرهنگی، علمی، آموزشی درباره موضوع مورد مطالعه با برگزاری سمینارها، کارگاه‌ها، دوره‌های آموزشی، تهیه بروشورها و کتابچه‌های آموزشی در خصوص نقش و اهمیت شادی و داشتن نگرش‌های مثبت و سازنده در شادابی مدارس.
- ۵- بازبینی کتاب‌های درسی مقاطع مختلف تحصیلی با رویکرد شاداب‌سازی.
- ۶- تبیین جایگاه و نقش شادی و نشاط در نظام آموزشی، تجهیز و آماده کردن مدیران و معلمان در فرایند آموزش.
- ۷- اتخاذ سیاست‌های کلان برای توسعه و ترویج شادابی مدارس و اجرایی نمودن آنها.
- ۸- ایجاد، توسعه و تجهیز کارگاه‌های آموزش شادمانی برای معلمان.
- ۹- تبیین اهمیت شادکامی و میزان تأثیر آن برای افراد مسئول در آموزش و پرورش.
- ۱۰- اجرای روش‌های آموزش شادی ساده و قابل استفاده به شیوه رفتاری - شناختی فوردایس و روش مهارت‌های اجتماعی برای دانش‌آموزان.

منابع

- آرگایل، مایکل (۱۳۸۲) روان‌شناسی شادی، مهرداد کلانتری و همکاران، اصفهان، انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد اصفهان، چاپ دوم.
- آرگایل، مایکل (۱۳۸۳) روان‌شناسی شادی، فاطمه بهرامی و دیگران، اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی، واحد اصفهان.
- آیتن، جوهانز (۱۳۸۸) کتاب رنگ، محمدحسین حلیمی، سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- اشرفی ریزی، حسن (۱۳۸۳) درآمدی بر مطالعه و نقش خدمات ویژه کتابخانه‌های عمومی در توسعه فرهنگ مطالعه، تهران: چاپار.
- اصفهانی، محمد مهدی (۱۳۸۳) آیین تندروستی، تهران: انتشارات تندیس.

اعتمادزاده، هدایت‌الله؛ جعفری، سیدابراهیم؛ عابدی، محمدرضا، (۱۳۸۸) «دربررسی عوامل آموزشی، کالبدی، سازمانی مؤثر بر شادمانی از نظر مدیران و مربیان پرورشی مدارس راهنمایی شهر اصفهان»، *مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی*، ۳۹ (۲)، صص ۷۷-۱۰۰

افروز، غلامعلی (۱۳۸۷) *چکیده‌ای از روانشناسی تربیتی کاربردی*، تهران: سازمان انجمن اولیای و مربیان.

اکبرزاده، حسین؛ حقیقی، فریبا (۱۳۸۶) *مدیریت شادی در مدرسه*، انتشارات مرسل.

اکبرزاده، مهدی‌علی (۱۳۷۵) *رنگ و تربیت*، انتشارات میثا.

امانی، رزیتا؛ هادیان همدانی، رژیلا (۱۳۸۵) «بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر افزایش میزان شادی دانشجویان»، *مجموعه مقالات چهارمین سمینار سراسری بهداشت روانی دانشجویان*، صص ۳۸-۳۵.

اولیوا، پ.اف (۱۳۷۹) *نظارت و راهنمایی آموزشی در مدارس امروز*، ترجمه غ.راحمادی، س. شهابی، دانشگاه آزاد اسلامی (خوراسگان).

باقرزاده، زهره (۱۳۸۸) «در نقش اردوها در رشد و شکوفایی شخصیت»، *فصلنامه مدارس کارآمد*، شماره ۶، ص ۱۲۶.

بانکی، فرزین؛ رتهکارل، فردریش (۱۳۷۸) *مقدمه‌ای بر روش‌های تحقیق در تعلیم و تربیت*، ترجمه: احمدعلی حیدری و سیدحسین میرلوحی، تهران: پژوهشکده تعلیم و تربیت.

بختیار نصرآبادی، حسنعلی (۱۳۸۵) «دربررسی وضعیت فضای فیزیکی مدارس شهر اصفهان با توجه به استانداردهای سازمان نوسازی، توسعه و تجهیز مدارس»، *دوماهنامه دانشور*، سال سیزدهم، دوره جدید، شماره ۲۱، صص ۱-۱۰.

برکویتز، لئونارد (۱۹۸۴) *روانشناسی اجتماعی*، عباس محمدی اصل، محمدحسین فرجاد، تهران: انتشارات اساطیر.

بنداری، مهرداد (۱۳۷۵) *بررسی نقش سیستم ارزیابی عملکرد کارکنان در بهسازی نیروی انسانی*، تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.

بهرنگی، محمدرضا (۱۳۸۳) *مدیریت آموزشی و آموزشگاهی*، چاپ چهارم، تهران: نشرکمال تربیت.

بیابانگرد، اسماعیل (۱۳۷۳) *عزت نفس کودکان و نوجوانان*، تهران: انتشارات انجمن اولیای و مربیان.

جعفری، سیدابراهیم؛ سیادت، سیدعلی؛ بهادران، نرگس (۱۳۸۷) «دربررسی عوامل مؤثر در شادابی مدارس»، *اندیشه‌های نوین تربیتی*، دوره ۴، شماره ۱ و ۲، صص ۳۱-۴۴.

جوکار، بهرام؛ رحیمی، مهدی (۱۳۸۶) «تأثیر الگوهای ارتباطی خانواده بر شادی در گروهی از دانش-آموزان دبیرستانی شهر شیراز»، *مجله روانپزشکی و روانشناسی بالینی ایران*، سال سیزدهم، شماره ۴، صص ۳۸۴-۳۷۶.

حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۲) *مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی*، چاپ هشتم، تهران: سمت.
حبیبی پور، مجید؛ حبیبی پور، حمید؛ حبیبی پور، مریم و رجایی، علیرضا (۱۳۸۶) «تأثیر موسیقی غیرکلامی ایرانی بر کاهش پرخاشگری دانش‌آموزان پسر دوره راهنمایی»، *فصلنامه روانشناسی و علوم تربیتی*، دوره سوم، شماره ۱۰، صص ۴۵-۵۰.

حقیقی، جمال؛ خوش کنش، ابوالقاسم؛ شکرکن، حسین؛ شهنی بیلاق، منیجه؛ نیسی، علی (۱۳۸۵) «رابطه الگوی پنج عاملی شخصیت با احساس شادکامی در دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه شهید چمران اهواز»، *مجله علوم تربیتی*، دوره سوم، سال سیزدهم، شماره ۳، ۱۸۸-۱۶۳.

حلم سرشت، پرویش و دل‌پیشه، اسماعیل (۱۳۷۷) *اصول بهداشت فردی*، تهران: انتشارات چهر.
خاکی، غلامرضا (۱۳۸۲) *روش تحقیق در مدیریت*، تهران: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی.
خوش خلق، ایرج (۱۳۸۵) «بازنگری در روش‌های سنجش و نقش آن در اصلاحات آموزشی»، *اولین همایش ارزشیابی پیشرفت تحصیلی*، تهران، انتشارات تزکیه.

دریکوندی، هدایت‌الله (۱۳۸۱) *بررسی عوامل نشاط‌انگیز در دانش‌آموزان مدارس راهنمایی شهر اصفهان از نظر مدیران و مربیان پرورشی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان.
سلیمان‌نژاد، اکبر (۱۳۸۸) *فعالیت‌های پرورشی و اجتماعی در مدارس*، تهران: انتشارات ویرای دانش.
شادزی، شهلا (۱۳۸۴) *سلامتی یک انتخاب است: راه‌های رسیدن به سلامت و طول عمر و جلوگیری از پیری*، اصفهان: انتشارات جهاد دانشگاهی.

شاکریان، عطا (۱۳۸۴) «بررسی میزان موفقیت شوراهای دانش‌آموزی در دوره متوسطه براساس اهداف تعیین شده در استان کردستان»، *فصلنامه تعلیم و تربیت*، شماره ۹۳، ص ۱۶۸.
صالحی، محمد؛ نیاز آذری، کیومرث و معتمدی تلاوکی، محمدتقی (۱۳۸۸) «تأثیر روش‌های فعال تدریس بر پیشرفت سواد خواندن دانش‌آموزان پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی استان مازندران»، *فصلنامه نوآوری آموزشی*، شماره هشتم.

صباغیان، زهرا (۱۳۸۴) «مدرسه و تقویت نشاط و امید به زندگی»، *ماهنامه پیوند*، شماره ۳۰۹ و ۳۱۰ و ۳۱۱، صص ۲۸-۳۳.

صمدی، پروین؛ رجایی پور، سعید؛ آقاحسینی، تقی و فلاوندی، حسن (۱۳۸۷) «تعیین جو یادگیری اثربخش براساس مؤلفه‌های مدیریت کلاس درس در مدارس راهنمایی شهر ارومیه، اندیشه‌های نوین تربیتی»، *دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه الزهراء*، دوره چهارم، شماره ۱ و ۲.

عابدی، محمدرضا؛ احمدی، احمد؛ نصوحی، محمد (۱۳۸۳) «بررسی رابطه بین میزان شادمانی و عوامل آموزشی دانشگاهی دانش‌آموزان دبیرستانی شهرستان مبارکه (دانش و پژوهش در روانشناسی)»، فصلنامه دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان اصفهان، شماره ۱۹.

عارفی، محبوبه (۱۳۸۴) برنامه‌ریزی درسی راهبردی در آموزش عالی، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

فصلنامه تعلیم و تربیت، شماره ۹۶، ص ۲۰۱.

فردرو، محسن (۱۳۸۰) «پایگاه اقتصادی اجتماعی و مصرف کالاهای فرهنگی»، جامعه و فرهنگ (مجموعه مقالات)، تهران: نشر آرون

قدمی، محسن؛ آفتاب آذری، میترا (۱۳۸۹) «الگوی مدیریت توسعه فرهنگی در راستای سند چشم‌انداز ۱۴۰۴»، مدیریت فرهنگی، سال چهارم، شماره هفتم.

گال، مردیت؛ بورگ، والتر وگال، جویس (۱۳۸۶) روش تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روان‌شناسی، ترجمه: احمدرضا نصر و همکاران، تهران: سمت و شهید بهشتی

لطفی‌پور، خ؛ ذوفن، ش (۱۳۷۷) کاربرد مواد آموزشی وزارت آموزش و پرورش

لنگستر، ج. (۱۳۷۷) هنر در مدرسه، ترجمه م. سیدعباس‌زاده، تهران: انتشارات مدرسه.

مرادی، مریم؛ جعفری، سیدابراهیم؛ عابدی، محمدرضا (۱۳۸۴)، «شادمانی و شخصیت: بررسی موردی»، تازه‌های علوم شناختی، سال ۷، شماره ۲، صص ۶۰-۷۱.

معین‌پور، حمیده (۱۳۷۷) «تأثیر عوامل فیزیکی کلاس بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان»، شورای تحقیقات سازمان آموزش و پرورش استان اصفهان، مجله علمی پژوهشی علوم تربیتی.

منطقی، مرتضی (۱۳۸۰) «بررسی روش‌های ارضای هیجان‌جویی دانشجویان دانشگاه تربیت معلم»، تهران: دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، صص ۳۰-۴۲.

میرشاه‌جعفری، ابراهیم؛ عابدی، محمدرضا؛ دریکوندی، هدایت‌الله (۱۳۸۱) «شادمانی و عوامل مؤثر بر آن»، مجله تازه‌های علوم شناختی، سال چهارم، شماره ۳، صص ۵۸-۵۰.

میرکمالی، سیدمحمد؛ ملکی‌نیا، عماد (۱۳۸۷) «اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی»، نام مجله یا فصلنامه شماره ۱۲، صص ۱۱۳-۱۳۳.

ناظمی، شهین (۱۳۸۴) «راه‌کارهای پرورش تفکر خلاق در فراگیران»، سازمان آموزش و پرورش خراسان رضوی منطقه ۶ شهر مقدس مشهد.

نورزاده، طیب (۱۳۸۸) «شاداب سازی و عوامل مؤثر بر آن»، فصلنامه مدارس کارآمد، شماره ۶، صص ۳۸-۴۰.

وود، پتر (۱۳۷۰) «ورزش و اثرات آن»، م م ربانی، *مجله علمی - فرهنگی بهداشت جهان*، سال هفتم، شماره اول.

هاشمی، سیدمحمد (۱۳۷۸) «بررسی نگرش مدرسین در مورد عملکرد مدیران مراکز پیش دانشگاهی شهر تهران»، پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد مدیریت آموزشی، تهران، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی دانشگاه شهیدبهبشتی

- یونس، فخرالله (۱۳۸۸) «روابط انسانی در مدرسه شاد»، *فصلنامه مدارس کارآمد*، شماره ششم، ص ۸۷.
- Adler, M.G. (2002). "Appreciation: Individual differences infinding value And meaning as a unique predictor of subjective well-being. *Journal of Personality*" ,73 ,412-425.
- Argayle , M, (1996) , "The social Psychology of leisure", Loudon: Rutledge.
- Argyle, M. (1998). "Causes and Cotrelates of Happiness. In D, Kahenman, E. Diener & N. Schwarz. *Well-being. The Foundation of Hedonic Psychology*". New York: Russell Sage Foundation Pp, 353-373.
- Arthur. L., Beecher. B., Docket. S., Farmer, S. & Richard, E. (1993). "**Programming and Planning in Early Childhood Settings**". Harcourt Brace, Sydney.
- Buss, D, (2000). "**The evolution of happiness. American Psychologist**", Vol. 55(1), 15-23
- Fordyce. M (1997). "Educating for happiness". Retrieved from <http://www.gethappy.net/quebec.htm>.
- Gulbahar, Y (2008). "ICT Usage in higher Education: a case study on preservice teachers & instructors". *The Turkish online journal of educational technology* vol. 7, No 1.
- Huppke, R.W. (2001). "**Study finds community work linked to happiness**". Htt: //archive. Nandotimes.... / 0.2107, 50004587722-500698037-50374788-, Html? Printe.
- Jedeskoy, G & Nissen, J (2004). "ICT in the classroom: IS doing more important than knowing? Education & information technologies, kluwer- Academic publishers. **Manufactured in the Netherlands**». Volume 9, Issue 1, pp 1- 40.
- Lyubomirsky, S.(2001), "**Why are some people happier than others Psychologist**□, Vol. 56(3), 239-249.
- Lykken, D, (1999). Happiness: "**What Studies on twins show us about nature and happiness set point**". New York, NY: Golden Books.
- Lubbers, M. (2006). "The impact of peer relations on academic progress in junior high□. *Journal of school Psychology*. Vol, 44, Issue, 6.
- Mookerjee. R, & Beron, K, (2005), "Genser, religion and happiness", *The Journal of social-Economics*, 34, 674-685.
- Meconville. B. (2003) "**Revealed: nine ways to find your inner happiness** " , www.the costman. Co. Uklinde. Cfm? Id: 126272003 .
- Myers, D.G, (2001). "**Psychology**", 6 th Ed, New York. Worth publishing .
- NESEA, (2001). "**The Move Towards Green Schools**. [http://www.nesea.org/publications/Nesun/green schools-web. Html](http://www.nesea.org/publications/Nesun/green%20schools-web.html)
- Nicolle. V. (1996). "**May I See Your Program Please? Primary English Teaching Association. Newton**".
- Oliver. R (2002). "**The role of ICT in higher education for the 21 century: ICT as achange agent for education**". Australia: cowan university
- Polomo, M.M; & Pendeiton, B.F (1990). "Religious domains and general well- being". *Social Indicators Research*. 22, pp. 255-276.
- Seligman, M.E.P; Ernst, R.M; Gillham, J; Reivich, K; Linkins, Mark (2009). "Positive education: positive psychology and classroom interventions, *Oxford Review of Education*, Vol, 35, No, 3, PP293-311.
- Seligman, M. E. P (2002). "**Authentic Happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting full fillment**". New York:Free press.

Veenhoven. R (1993), "Happiness in nations, subjective appreciation of life in 56 nations", 1946- 1992.

Archive of SID